

Дев'яткіна М.С. Вплив «Брексіту» на подальший розвиток Європейського Союзу та Великої Британії у сфері цивільного судочинства та міжнародного комерційного арбітражу

Дев'яткіна Марія Сергіївна

аспірант кафедри міжнародного приватного права

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ВПЛИВ «БРЕКСІТУ» НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО
КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ**

Європейський Союз, як об'єднання особливого роду, однією з пріоритетних цілей визначив створення простору свободи, безпеки та юстиції, що в першу чергу означає тісну співпрацю у цивільно-правовій сфері і зумовлює створення законодавчих актів, які регулюють співпрацю національних судів держав-членів ЄС у цивільних справах. Вперше цю ціль було закріплено в преамбулі Маастрихтського договору 1992 року [1]. Співпраця у сфері правосуддя дозволила усунути більшість перешкод, які були спричинені розбіжністю у правових системах держав-членів, таких як визнання та виконання іноземних судових рішень, судова допомога в отриманні доказів та свідчень, передачі документів та ін. Крім того, важливим аспектом функціонування системи правосуддя ЄС є пряме застосування права Європейського Союзу. В результаті цього, практика національних судів всіх держав-членів тісно пов'язана з рішеннями Суду ЄС.

Відповідно, на сьогодні співпраця судових органів Європейського Союзу є настільки тісною, що вихід однієї з держав-членів з цієї системи підіймає питання, як далі співпрацювати у системі цивільного правосуддя: чи

повертатись знову до тієї системи, де існувала низька перешкод для проведення судового процесу і виконання іноземних судових рішень, чи можливо залишити існуючі напрацювання у сфері уніфікації цивільного судочинства.

Це питання дуже гостро стоїть сьогодні у зв'язку з виходом Великобританії з Європейського Союзу. Відповідно до статті 50 Попередньої версії Угоди про вихід Об'єднаного королівства Великої Британії та Північної Ірландії з Європейського Союзу та Європейської спільноти з атомної енергії [2], Великобританія повинна припинити своє членство у Європейському Союзі в березні 2019 року. З тексту Попередньої версії Угоди видно, що найбільш дискусійними питаннями були ті, які відносяться до сфери правосуддя. До цього часу не знайдено консенсусу між Великою Британією та ЄС стосовно статусу та обов'язковості рішень Суду ЄС для Великобританії [2, с. 95]. Оскільки питання виходу Великобританії з ЄС має виключну важливість як для Великобританії, так і для самого Союзу, в доктрині приділяється велика увага вивченню кожного з аспектів виходу. Зокрема у сфері цивільного правосуддя, прогнозуванням наслідків для Великобританії та ЄС займається Департамент Європейського Парламенту з питань цивільних та конституційних прав [3], Інститут міжнародного та порівняльного права Великої Британії [4], Комітет з питань юстиції Палати Громад Великої Британії [5] та ін.

Отже, у сфері цивільного судочинства відбудуться невідворотні і значні зміни як для Великої Британії так і для Європейського Союзу. Крім того, наслідки від таких змін відчують і бізнес кола більшості держав світу. Справа в тому, що на сьогодні, Велика Британія являється одним з найбільших центрів для вирішення комерційних спорів, оскільки відноситься до одних з найбільших фінансових центрів світу. Тому, багато компаній, обираючи право, яке регулюватиме міжнародний контракт, зупиняються саме на англійському праві, бо впевнені у тому, що англійська правова система має надійні засоби захисту їхніх інтересів, а саме – англійські суди [6].

Відповідно, для Великої Британії дуже важливо зберегти всі ті переваги у сфері цивільного судочинства, які були створені в рамках Європейського Союзу. Такими перевагами є:

- 1) Процедура виконання судових рішень у відповідності до Регламенту 1215/2012 «Про підсудність та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах» («Брюссель I»);
- 2) Правила які втілені у Регламенті 593/2003 «Про право, яке застосовується щодо договірних зобов'язань» («Рим I»);
- 3) Правила, які втілені у Регламенті 864/2007 «Про право, яке застосовується щодо не договірних зобов'язань» («Рим II»).

З виходом Великої Британії з Європейського Союзу, для Британії припиняться права і обов'язки, які витікають з регламентів Європейського Союзу, включаючи Регламент «Брюссель I». Регламент «Брюссель I», по-перше, захищає резидентів Великої Британії від притягнення до відповідальності у не відповідному суді Європейського Союзу та забезпечує автоматичне виконання рішень британських судів у країнах Союзу. Основна проблема полягає в тому, що Велика Британія не може в односторонньому порядку інкорпорувати правила Регламенту «Брюссель I» у своє національне законодавство, адже Регламент заснований на принципі взаємності. Відповідно, якщо Велика Британія в односторонньому порядку буде автоматично визнавати іноземні судові рішення на основі свого національного закону, це не створить прямого зобов'язання для судів інших держав.

Задля збереження режиму виконання судових рішень, Велика Британія має декілька варіантів:

- 1) Застосовувати норми Брюссельської Конвенції «Про підсудність та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах» 1968 року.

У порівнянні з текстом Регламенту 2012 року текст Конвенції 1968 року є занадто застарілим і пропонує дуже громіздкий режим для визнання

іноземних судових рішень [7]. Крім того, територіальна сфера застосування Конвенції охоплює всього 15 країн Європейського Союзу. Ще одним недоліком даної Конвенції для Британії є те, що у 1971 році до Конвенції було прийнято Протокол, який наділяє Європейський Суд правом тлумачити Конвенцію. Таким чином, застосування Конвенції 1968 року для визнання іноземних судових рішень є не найкращим варіантом.

2) Застосовувати положення Конвенції Лугано 2007 року («Лугано II»)

Територіальна сфера застосування Конвенції Лугано II є ширшою, ніж Брюссельської Конвенції, оскільки Конвенція «Лугано II» була розроблена для того, щоб підключити країни Європейської Асоціації Вільної Торгівлі до режиму Регламенту «Брюссель I» (44/2001). Оскільки Конвенція «Лугано» була розроблена до внесення змін у Регламент «Брюссель I», в ній гірше розробленні положення про спрощену процедуру виконання судових рішень та захист положень договорів про вибір суду.

3) Застосовувати положення Гаазької Конвенції «Про угоди про вибір суду» 2005 року.

Рівень врегулювання питання угоди про вибір суду цієї конвенції значно нижчий, ніж той, що втілений у регламенті «Брюссель I». В Конвенції врегульовано питання вибору суду, яке вже міститься в контрактах і зовсім не вирішує питання, коли в контрактах відсутні положення про вибір суду. Також Гаазька Конвенція включає зі своєї дії споживацькі, деліктні та антимонопольні питання, а також порушення прав інтелектуальної власності. Таким чином, застосовувати Гаазьку Конвенцію або Конвенцію «Лугано II» для врегулювання питань угод про вибір суду чи виконання іноземних судових рішень - не найкращий вихід із ситуації.

Приєднатися до регламенту «Брюссель I» в редакції 2012 року на основі окремого договору з Європейським Союзом.

Такий шлях обрала для себе Данія у 2005 році. Вона приєдналася до Регламенту «Брюссель I» на основі окремого договору між Європейським Союзом та Королівством Данії щодо підсудності, визнання та виконання

рішень у цивільних та комерційних справах (2005/790/ЕС) [7]. Такий шлях для Великої Британії, на перший погляд, є найбільш оптимальним, але Регламент передбачає, що його положення тлумачаться Судом Європейського Союзу. А для Великої Британії одним з принципових питань є відокремлення від тлумачень права Судом Європейського Союзу.

Ініціювати створення нової Конвенції про відсутність визнання та виконання рішень у цивільних та комерційних справах.

Такий варіант вирішення проблеми визнання і виконання іноземних судових рішень та питання підсудності є одним з найдовших але найбільш дієвих. Таку конвенцію можна розробити ухвалити в рамках ЮНСІТРАЛ. Розроблення нової конвенції дасть наступні переваги:

- можливість залучити до її положень не тільки держави-члени Європейського Союзу;

- можливість розширити сферу дії конвенції на ухвали суду, які винесені на підтримку міжнародному комерційному арбітражу;

- можливість уникнути тлумачення положень конвенції Судом Європейського Союзу

Стосовно питання про збереження дії положень регламентів “Рим I” та “Рим II”, то тут рішення простіше: Велика Британія може просто інкорпорувати положення цих регламентів у своє національне законодавство, оскільки для їх дії не потрібна взаємність від інших держав.

Відповідаючи на питання чи вплине вихід Великої Британії з Європейського Союзу на англійський міжнародний комерційний арбітраж у юристів-практиків склалася однозначна думка: «Брексіт» не вплине на арбітраж [8]. Аргументи наступні:

- 1) «Брексіт» жодним чином не скоротить перелік переваг, які надає законодавство Великої Британії, як країни місця арбітражу.

Коли сторони обирають міжнародний комерційний арбітраж вони в першу чергу дивляться на те, чи законодавство держави місця арбітражу містить детально прописаний арбітражний процес, чи є можливість

звернутися до суду за підтримкою арбітражного процесу та оцінюють ефективність системи виконання рішень. Всі ці питання право Європейського Союзу залишає на розгляд національних законів.

2) Лондон вважається найбільш популярним місцем арбітражу.

Сторони часто обирають Лондон навіть тоді, коли ні контракт, ні сторони спору, ні місце виконання рішення не мають прямого відношення до права Великої Британії. Така популярність Лондона пояснюється деякими особливостями права Великої Британії, а також надійністю англійської судової системи та ефективністю виконання рішень.

3) Правила вирішення спорів шляхом міжнародного комерційного арбітражу закріплені у Закон про арбітраж (Arbitration Act) 1996 року.

Основні принципи, які лежать в основі Закону 1996 року, полягають у неупередженості та справедливості арбітражних судів; спори повинні бути вирішені без зайвих затримок та витрат; сторони повинні вільно домовлятися, яким чином вирішуються їхні суперечки, за умови дотримання мінімальних гарантій, які є необхідними в інтересах суспільства; і що суди Англії та Уельсу можуть втручатися лише за виключних обставин.

4) Державні суди можуть втручатися лише тоді, коли від однієї зі сторін вимагається дотримуватися процесуальних розпоряджень арбітражу, виносяться забезпечувальні заходи на підтримку арбітражу, збираються докази у третіх сторін.

Судова підтримка арбітражу – це одна з тих рис, яка відрізняє Велику Британію від ряду інших держав. Крім того, англійське право відстоює принцип конфіденційності арбітражного розгляду, який так само зустрічається не у всіх юрисдикціях.

Також, значною перевагою арбітражу в Лондоні є наявність висококваліфікованих фахівців, які можуть виступати в якості арбітрів, адвокатів та експертів. Існує також усталена інфраструктура юридичної підтримки, в тому числі спеціальні арбітражні установи та центри.

Жодна з цих особливостей, не зміниться після виходу Великобританії з Європейського Союзу. Функціонування англійських судів та їх ставлення до арбітражного процесу, імовірно, залишатимуться незмінними

«Брексіт» не вплине на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу Великої Британії

Вихід Великої Британії з Європейського Союзу не матиме впливу на примусове виконання арбітражних рішень в країнах Союзу (або в іншому місці). Як правило, сторони, які клопочуть про визнання та виконання арбітражних рішень, роблять це у відповідності до Нью-Йоркської конвенції, яку підписали 157 держав, включаючи всі 28 країн-членів Європейського Союзу. Конвенція не залежить від членства в Союзі, і, таким чином, «Брексіт» не буде впливати на виконання англійських арбітражних рішень у країнах Європейського Союзу.

«Брексіт» дозволить англійським судам виносити анти-позовні забезпечувальні заходи на підтримку арбітражу

Англійські суди почали виносити анти-позовні забезпечувальні заходи ще з XVI ст. Анти-позовні заходи являють собою ухвали, які виносяться судом і направлені на те, щоб змусити сторону не розпочинати або не продовжувати судовий процес в іншій судовій установі. Мета таких заходів — захистити юрисдикцію суду, тобто зробити так, щоб юрисдикція одного суду мала більшу юридичну силу, ніж інший суд.

Проте, законодавство Європейського Союзу суттєво обмежило повноваження англійських судів виносити такі заходи по відношенню до країн-членів Європейського Союзу на основі Регламенту № 44/2001 Ради ЄС про юрисдикцію, визнання і виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах [9]. Цей Регламент закріплює принцип “взаємодовіри” та “рівності” між всіма судами Європейського Союзу. При цьому англійські суди продовжували видавати анти-позовні заходи по відношенню до держав, які не є членами Європейського Союзу. Заборона виносити анти-позовні забезпечувальні заходи в рамках Європейського Союзу викладена у справах

Allianz SpA v West Tankers Case C-185/07 [10] та *Turner v Grovit (Case C-159/02)* [11].

Після виходу Великої Британії з Європейського Союзу, англійські суди більше не будуть зв'язані законодавством Союзу стосовно винесення анти-позовних забезпечувальних заходів, тому англійські суди зможуть знову видавати судові заборони проти судів країн-членів Європейського Союзу, хоча це буде залежати від умов «Брексіту», які були узгоджені з Європейським Союзом. Якщо все ж таки англійські суди знову зможуть видавати анти-позовні забезпечувальні заходи, то Лондон отримає конкурентну перевагу як місце проведення арбітражу над іншими державами.

Як висновок, у сфері цивільного судочинства негативний вплив “Брексіту” буде відчутний. Скоріше за все, Лондон втратить свій статус, як центра з розгляду спорів. Першість, з великою ймовірністю перейде до Франкфурта і до Сингапуру, а самі справи, які могли б розглядатися в Лондоні, подадуться на розгляд в Париж [12]. У липні 2017 року Лондонська асоціація судових спорів та юристів провела опитування, за яким 38% респондентів відповіли що роботи у сфері цивільного судочинства значно зменшаться, 35% відповіли, що робота залишиться на тому ж рівні і 27% висловили невпевненість.

Відповідно, пріоритетним напрямком для уряду Великої Британії повинно стати збереження Лондону у якості центру вирішення спорів. Для цього потрібно відстоювати дійсність положень про вибір суду, а також про визнання та виконання іноземних судових рішень. Велика Британія повинна максимально зберегти той режим, який запроваджений Регламентом Брюссель I, а також дійсність положень Рим I та Рим II.

Стосовно сфери міжнародного комерційного арбітражу, то тут слід очікувати мінімальний вплив “Брексіту”. У довгостроковій перспективі наслідки менш передбачувані. Статус Оскільки статус Лондона, як міжнародного бізнес центру може похитнутися, це вплине на економіку

держави і, як наслідок, на статус Лондона як глобального центру вирішення спорів. Але від цього, скоріше за все вплив на арбітраж буде мінімальний. Англійське арбітражне законодавство та практика процвітали незалежно від членства Великобританії в Європейському Союзі. Більше того, можливо, “Брексіт” буде мати позитивний, оскільки Лондонський арбітраж та англійські суди знову зможуть вільно користуватися анти-позовними забезпечувальними заходами. Для вибору місця арбітражного розгляду вирішальне значення має наявність судових заходів для підтримки арбітражу та оскарження арбітражних ухвал та рішень. Законодавство Великої Британії в цьому відношенні є більш розвиненим, ніж ряд держав-членів Європейського Союзу.

Список використаної літератури:

1. Договір о Європейському Союзі (Маастрихт, 7 лютого 1992 року) [Електронний ресурс] // Законодавство України. Європейський Союз – 1992. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Draft Withdrawal Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community [Електронний ресурс] // European Commission Draft Withdrawal Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/negotiation-agreements-atom-energy-15mar_en.pdf.
3. The implications of the United Kingdom’s withdrawal from the European Union for the Area of Freedom, Security and Justice [Електронний ресурс] // Policy Department For Citizens' Rights And Constitutional Affairs. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596824/IPOL_STU\(2017\)596824_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596824/IPOL_STU(2017)596824_EN.pdf).

4. Written evidence from The British Institute of International and Comparative Law (BIICL) [Електронний ресурс] // The British Institute of International and Comparative Law. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/justice-committee/implications-of-brex-it-for-the-justice-system/written/43895.html>.

5. Implications of Brexit for the justice system. Ninth Report of Session 2016–17 [Електронний ресурс] // House of Commons Justice Committee. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmjust/750/750.pdf>.

6. Oral evidence: Implications of Brexit for the justice system, HC 750 [Електронний ресурс] // House of Commons. – 2016. – Режим доступу до ресурсу:

<http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/justice-committee/implications-of-brex-it-for-the-justice-system/oral/44765.html>.
- Question 5

7. Council Decision of 20 September 2005 on the signing, on behalf of the Community, of the Agreement between the European Community and the Kingdom of Denmark on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2005.299.01.0061.01.ENG#L_2005299EN.01006201.

8. Baker M. International arbitration report / Mark Baker. // Norton Rose Fulbright. – 2016. – С. 15–19.

9. Регламент № 44/2001 Ради ЄС про юрисдикцію, визнання і виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах [Електронний ресурс] // Рада ЄС. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a84.

10. Allianz SpA v West Tankers Case C-185/07 [Електронний ресурс] // Case-law of the Court of Justice. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-185/07>.

11. Turner v Grovit (Case C-159/02) [Електронний ресурс] // Case-law of the Court of Justice. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-159/02>.

12. Brexit – impact on UK civil justice [Електронний ресурс] // Simmons&Simmons. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.elexica.com/-/media/files/training/2017/autumn%20legal%20business%20update%202017/session%204/4-2%20brexit%20-%20impact%20on%20uk%20civil%20justice.pdf>.

Дев'яткіна М.С. Вплив «Брексіту» на подальший розвиток Європейського Союзу та Великої Британії у сфері цивільного судочинства та міжнародного комерційного арбітражу

Автор статті аналізує питання співпраці у системі цивільного правосуддя та міжнародного комерційного арбітражу в рамках Європейського Союзу у зв'язку з виходом Великої Британії з об'єднання. У статті наводиться перелік переваг для держав-членів Європейського Союзу, які на сьогодні були досягнуті у сфері цивільного судочинства і даються можливі варіанти відповіді на питання яким чином Великій Британії їх зберегти при виході з Європейського Союзу. Також, автор детально описує сучасний стан сфери міжнародного комерційного арбітражу у Великій Британії та аргументує чому вихід Великобританії з Союзу не вплине на цю сферу. Більше того, зазначаються переваги, які отримують суди та арбітражі Великобританії при виході з об'єднання, зокрема, англійські суди знову зможуть безперешкодно виносити анти-позовні забезпечувальні заходи, які є забороненими в рамках Європейського Союзу. В статті також наведений перелік пріоритетних завдань для Великобританії у сферах міжнародного комерційного арбітражу та цивільного судочинства.

Ключові слова: Європейський Союз, цивільне судочинство, міжнародний комерційний арбітраж, виконання судових рішень, забезпечувальні заходи.

Девяткина М.С. Влияние «Брексита» на дальнейшее развитие Европейского Союза и Великобритании в сфере гражданского судопроизводства и международного коммерческого арбитража

Автор статьи анализирует вопросы сотрудничества в системе гражданского правосудия и международного коммерческого арбитража в рамках Европейского Союза в связи с выходом Великобритании из объединения. В статье приводится перечень преимуществ для государств-членов Европейского Союза, которые были достигнуты в сфере гражданского судопроизводства и даются возможные варианты ответа на вопрос, каким образом Великобритания может их сохранить при выходе из Европейского Союза. Также, автор подробно описывает современное состояние сферы международного коммерческого арбитража в Великобритании и аргументирует почему выход Великобритании из Союза не повлияет на эту сферу. Более того, указываются преимущества, которые получают суды и арбитражи Великобритании при выходе из объединения, в частности, английские суды снова смогут беспрепятственно выносить анти-исковые обеспечительные меры, которые являются запрещенными в рамках Европейского Союза. В статье также приведен перечень приоритетных задач для Великобритании в сферах международного коммерческого арбитража и гражданского судопроизводства.

Ключевые слова: Европейский Союз, гражданское судопроизводство, международный коммерческий арбитраж, исполнение судебных решений, обеспечительные меры.

Deviatkina M. Impact of Brexit on further development of the European Union and Great Britain in the field of civil justice and international commercial arbitration

The author analyzes the issues of cooperation in the system of civil justice and international commercial arbitration within the European Union in connection with the withdrawal of the United Kingdom from the association. The article provides a list of benefits for EU member states, which has been achieved in the field of civil justice, and gives possible answers to the question of how the UK will preserve them out of the European Union. Also, the author describes in detail the current state of international commercial arbitration in the UK and sets forth reasons why the UK's withdrawal from the Union will not affect this area. Moreover, article provides the list of benefits that the UK courts and arbitrations will receive when the UK leave the association. In particular, English courts will regain their right to issue anti-suit injunctions that are prohibited within the European Union. The article also lists the priority tasks in the areas of international commercial arbitration and civil justice for Great Britain.

Key words: European Union, civil justice, international commercial arbitration, enforcement of judgments, security measures.